

УДК 330.101

ПРО ФІЛОСОФІЮ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

С. Панчишин, О. Сахарська

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, просп. Свободи, 18*

У статті аналізуються основні методологічні підходи до формування ефективної міжнародної економічної системи. Особливу увагу приділено кейнсіанській та класичній версіям організації міжнародної економіки. Крім того проведено історико-економічний аналіз еволюції кейнсіанської філософії економіки.

Ключові слова: філософія міжнародної економіки, міжнародна макроекономіка, міжнародна мікроекономіка, класичний підхід (лібералізм), кейнсіанська філософія.

Міжнародна економіка – міжнародна макро- і мікроекономіка – є однією з наймолодших галузей економічного знання. Ця галузь знання не виникла раптово, а є продуктом тривалої еволюції, нагромадженням якісних ознак, постійного пошуку. Як наука міжнародна економіка вивчає ефективність функціонування світового господарства другої половини ХХ – початку ХХІ сторіччя. Її завдання, на нашу думку, полягає у поясненні економічних явищ для підвищення дієвості міждержавної економічної політики. Дослідники уже сформулювали низку законів і закономірностей, які описують поведінку економічних змінних у міжнародній економіці. Проте чимало питань, пов'язаних з механізмом функціонування міжнародної економіки, залишаються предметом гострої дискусії. Річ у тім, що, як слушно стверджував ще Джон Мейнард Кейнс, “економічна теорія не дає готових рекомендацій, які можна відразу втілити в економічній політиці. Це радше метод, а не сукупність постулатів, інструментарій дослідження, який допомагає тим, хто ним володіє, доходити правильних висновків” [2].

Найбільшою перешкодою у вивченні міжнародної економіки як світового господарства є, очевидно, суб'єктивність дослідників, які нерідко є в'язнями своїх теоретико-методологічних упереджень. Учені мають діаметрально протилежне розуміння економіки: одні з них вважають, що ринок найкраще організовує як національну, так і міжнародну економіку, а інші віддають перевагу необмеженому державному (міждержавному) регулюванню [3].

Міжнародну економіку як науку можна умовно поділити на: міжнародну макроекономіку та міжнародну мікроекономіку. Міжнародна макроекономіка – частина аналітичної економії, яка вивчає закономірності та ефективність функціонування відкритих національних господарських систем і світової економіки загалом. Це теорія міждержавної економічної політики в умовах відкритості національних економік. Міжнародна мікроекономіка – частина

аналітичної економії, яка вивчає закономірності та ефективність переміщення конкретних товарів, послуг і факторів виробництва між країнами.

У сучасних економічних джерелах міжнародну мікроекономіку часто називають міжнародною торгівлею (international trade), а міжнародну макроекономіку – міжнародними фінансами (international finance). Звідси міжнародна економіка як галузь знання – міжнародна торгівля і фінанси [1].

Міжнародну торгівлю розглядають у межах мікроекономіки, тому що вона забезпечує надходження економічних благ від виробника до споживача, і фірми, а не держави, конкурують на світовому ринку. Міжнародні фінанси вважають частиною макроекономіки, оскільки уряди країн формують економічне середовище, у якому функціонують споживачі та виробники. Уряди застосовують інструментарій фіскальної, монетарної, валютної, зовнішньоторговельної, інвестиційної, інтеграційної політик, які є предметом макроекономіки.

Як уже зазначалось, поділ міжнародної економіки як науки на міжнародну макро- та мікроекономіку – доволі умовний. Макроекономічна зовнішньоторговельна, інвестиційна, інтеграційна політики мають на меті регулювання міждержавного руху товарів, послуг, факторів виробництва. Головною метою фіскальної, монетарної і валютної політики є забезпечення стабільності світової економіки в цілому, вкрай необхідної для функціонування тих самих виробників і споживачів на мікрорівні. З одного погляду, товари, послуги і фактори виробництва переміщуються між виробниками і споживачами, які функціонують у макроекономічному середовищі, створеному для них урядами всередині окремих національних економік, між групами країн і в міжнародній економіці загалом. З іншого погляду, макросередовище в умовах ринкового механізму господарювання перебуває під прямим впливом на нього виробників і споживачів.

Зосередженої уваги заслуговує питання філософії міжнародної економіки. У нашому дослідженні ми пропонуємо виділяти дві основні філософії: класичну та кейнсіанську, кожна з яких має численні розгалуження. Третє парадигмальне зрушення в теорії міжнародної економіки швидше за все не за горами. Суттєвий поштовх для цього забезпечила глобальна фінансово-економічна криза.

Філософія міжнародної економіки – це сукупність принципів, тобто складових побудови найефективнішої й стабільної міжнародної економіки як світової господарської системи в цілому.

Витоки класичної філософії міжнародної економіки знаходимо у Сміта, Рікардо та інших економістів. Нині цю філософію економіки прийнято називати лібералізмом [3].

Адепти лібералізму є прихильниками обмеження державного втручання в економіку в цілому та у міжнародну торгівлю зокрема.

Творці теорій міжнародної торгівлі, як правило, мали на меті не лише теоретично обґрунтувати причини поглиблення міжнародного поділу праці, а й пояснити, якою повинна бути роль держави у зовнішній торгівлі. Останню можна трактувати доволі широко: як заходи уряду з регулювання зовнішньої торгівлі у межах своєї країни, так і узгоджена міждержавна політика в межах інтеграційних об'єднань, міжнародних організацій.

Сьогодні людство знайоме із великою кількістю теорій міжнародної торгівлі. Звернемо увагу на чотири школи: меркантилізм, порівняльні переваги, загальна рівновага, конкурентні переваги [1]. Меркантилісти аналізували міжнародну

торгівлю як джерело нагромадження багатства окремих національних економік внаслідок чистого припливу іноземної валюти. Подальша еволюція теорій міжнародної торгівлі привела дослідників до порівняльних переваг в основі міжнародної торгівлі, які випливали із відмінностей у продуктивності факторів виробництва між країнами, а також – різних рівнів забезпеченості країн цими факторами виробництва. Школа загальної рівноваги пояснює міжнародну торгівлю взаємодією сукупного попиту і сукупної пропозиції. Відмінності у темпах вдосконалення факторів виробництва та товарів пояснюють міжнародну торгівлю на підставі конкурентних переваг.

Теорій міжнародної торговельної політики в економічній літературі – також значна кількість, а шкіл – три: торговельний протекціонізм, вільна торгівля і торгівля за правилами [1]. На перетині протекціонізму та свободи торгівлі – ідеї А. Сміта, на перетині вільної торгівлі та торгівлі за правилами – ідеї Дж. Кейнса.

Торговельний протекціонізм, як обґрунтування необхідності захисту внутрішнього ринку від конкуренції імпортованих товарів шляхом застосування знярядь зовнішньоторговельної політики, виник на початку XVIII сторіччя у зв'язку з пануванням теорії меркантилізму.

Школа вільної торгівлі виникла у кінці XVIII сторіччя, як складова класичної школи політичної економії. Вона прихильниця мінімального державного втручання у міжнародну торгівлю та розвитку останньої на основі взаємодії попиту і пропозиції на світовому ринку.

Торгівля за правилами – школа міжнародної торговельної політики, яка виступає за обмеження протекціонізму, підтримує свободу торгівлі, але на підставі мінімальних правил, узгоджених між країнами. Ця школа виникла у середині XX сторіччя як “ехо” кейнсіанства.

Протекціонізм, зародившись у часи популярності меркантилістських ідей, активно теоретично розвивався і застосовувався на практиці різною мірою, але всіма країнами завжди, тобто школа меркантилізму – позитивна. Абсолютно вільної торгівлі не було ніколи. Школа вільної торгівлі – нормативна, тобто обґрунтовує те, що повинно бути в ідеальній міжнародній економіці.

Перехід від ідеї протекціонізму до ідеї вільної торгівлі відбувся за участі Адама Сміта, який окреслив все, що лежить в основі міжнародної економіки, як світової господарської системи, і сьогодні: міжнародний поділ праці – логічне продовження поділу праці всередині країн; світовий ринок має місце внаслідок міжнародного поділу праці; на світовому ринку можливий обмін товарами, щодо виготовлення яких окремі країни конкурентоспроможні; світовий ринок стимулює зростання продуктивності в країнах, пов'язаних між собою міжнародною кооперацією; країни, відірвані від світового ринку, стикаються із серйозними проблемами, які уповільнюють їхній економічний розвиток [1].

Кейнсіанська філософія міжнародної економіки, зрозуміло, пов'язана з іменем Дж. М. Кейнса. Його праця “Загальна теорія зайнятості, процента і грошей” здійснила революцію в економічному аналізі та макроекономічній координації [3]. Наголосимо, що він раціонально поєднав філософію з математикою, відтак вільно оперував логічними та статистичними методами наукового дослідження.

Кейнс запровадив важливі з аналітичної точки зору поняття міжнародної економіки: сукупний попит, сукупна пропозиція, рівновага заощаджень та інвестицій.

Стрижнем кейнсіанської філософії є те, що ринкова економіка (у тому числі в масштабах міжнародної) не має автоматичного механізму, який забезпечує повну зайнятість ресурсів. Кейнс обґрунтував неминучість державного регулювання економіки.

У 1944 році Кейнс сформулював параметри міжнародної економіки: 1) перевищення внутрішніх інвестицій над заощадженнями означає, що національна економіка використовує заощадження інших країн; 2) країни захочуть надавати свої заощадження у розпорядження боржника доти, доки макроекономічна політика цієї національної економіки викликати довіру; 3) якщо довіра під загрозою, в даній країні-боржнику настане криза платоспроможності, яка здатна поширитися і зруйнувати стабільність міжнародної економіки; 4) у такій ситуації ні “невидима рука” ринку, ні втручання урядів не зможуть забезпечити бажану стабільність, потрібен міжнародний інститут, наділений грошима та владою [1]. У контексті сказаного варто відзначити, що за прямої участі Кейнса у 1944 році було створено Міжнародний валютний фонд.

З середини ХХ сторіччя дослідники, описуючи поведінку нерациональних суб’єктів у міжнародній економіці, віддавали перевагу строгим функціональним взаємозалежностям. І не зважаючи на це, теорія міжнародної економіки сьогодні не може дати відповідь на основне запитання: як забезпечити гармонійний розвиток усіх країн у світовій господарській системі. Економіка розвитку перебуває у теоретичній кризі. Назріла необхідність вироблення нового теоретико-методологічного підходу до аналізу економічних явищ у міжнародній економіці.

1. Вехи экономической мысли: Т. 6. Международная экономика / [под общ. ред. А. П. Киреева]. – Москва: ТЕИС, 2006. – 720 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://economicus.ru/library.html>.

2. Манків, Грегори Н. Макроекономіка / Н. Грегори Манків; пер. з англ. Степан Панчишин, Остап Ватаманюк, Жанна Поплавська; [наук. ред. пер. Степан Панчишин]. – К.: Основи, 2000. – 588 с. – ISBN 966-500-231-7. – С. 543.

3. Панчишин С. Макроекономіка: навч. посібник / Степан Панчишин. – К.: Либідь, 2001. – 616 с. – ISBN 966-06-0206-5. – С. 34 – 37.

THE PHILOSOPHY OF INTERNATIONAL ECONOMY

S. Panchyshyn, O. Sakhars'ka

*Ivan Franko National University of L'viv
Prospekt Svobody, 18, L'viv, Ukraine*

Basic methodological approaches of the effective international economic system forming are analysed in the article. Special attention is given to keynesian and classical versions of organization of international economy. In addition, the historical and economic analysis of evolution of keynesian philosophy of economy was accomplished.

Key words: philosophy of international economy, international macroeconomics, international microeconomics, classical approach (liberalism), keynesian philosophy.

О ФИЛОСОФИИ МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОНОМИКИ**С. Панчишин, О. Сахарская***Львовский национальный университет имени Ивана Франко
г. Львов, просп. Свободы, 18*

В статье анализируются основные методологические подходы к формированию эффективной международной экономической системы. Особое внимание уделено кейнсианской и классической версиям организации международной экономики. Кроме того проведен историко-экономический анализ эволюции кейнсианской философии экономики.

Ключевые слова: философия международной экономики, международная макроэкономика, международная микроэкономика, классический подход (либерализм), кейнсианская философия.